

Anna Bäckroos

Arjen sanoittaminen psykomotorisin liikuntaleikein

- ohjelehtinen vanhemmille

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Hyvinvointi ja toimintakyky

Erikoistumisopinnot

Psykomotoriikka toimintakyvyn tukena

Kehittämistehtävä

13.12.2013

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Anna Bäckroos Arjen sanoittaminen psykomotorisin liikuntaleikein – ohjelehtinen vanhemmille 30 (36 sivua) + 1 liite 30.11.2013
Tutkinto	Hyvinvointi ja toimintakyky
Koulutusohjelma	Erikoistumisopinnot
Suuntautumisvaihtoehto	psykomotoriikka toimintakyvyn tukena
Ohjaaja(t)	lehtori Anita Ahlstrand lehtori Marja Kannelsuo
<p>Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli luoda kirjalliset ohjeet sanallisista liikuntaleikeistä puheviiveisten varhaisleikki-ikäisten lasten vanhemmille. Tarve nousi työyksiköstäni Käyttäytymisneurologisesta päiväkeskuksesta. Vanhemmat toivoivat kirjallisia ohjeita siitä, mitä voisivat kotona lapsensa kanssa tehdä tukeakseen heidän kehitystään. Tavoitteena oli luoda kirjalliset ohjeet tukemaan suullisesti annettua ohjausta niitä tarvitseville vanhemmille ja näin tukea myös perhettä arjessa. Yhteiset hetket tukisivat perheitä olemaan myös aidosti läsnä ja vuorovaikutuksessa lastensa kanssa.</p> <p>Työn pohjana on ollut psykomotoriikkaan perustuva ote lapsen kokonaisvaltaisena tukijana. Psykomotoriikka tukee myös käsitystä liikuntaleikeistä toiminnallisena oppimismenetelmänä. Lapsen ikä on rajattu koskemaan varhaisleikki-ikää eli 1-3-vuotiaita lapsia, jotta aikainen puuttuminen mahdolliseen kehitysviiveeseen tapahtuisi mahdollisimman varhain. Psykomotorisessa lähestymistavassa korostuvat sosiaalinen, materiaali- ja minäkokemus, mikä näkyy ohjenuorana koko kehittämistehtävässä.</p>	
Avainsanat	psykomotoriikka, leikki, lapsi, kielen kehityksen viive, perhe

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kehittämistyön tavoitteet ja lähtökohdat	3
3	Lapsen iänmukainen kehitys 1-3 -vuotiailla	4
3.1	Kognitiivinen kehitys	5
3.2	Kielen kehitys	6
3.2.1	Puhe, kieli ja kommunikaatio	9
3.2.2	Kielen kehityksen viive ja puheen kehityksen häiriö	10
3.2.3	Kieli ja liikkuminen	12
3.3	Fyysismotorinen kehitys	13
4	Leikki lapsen arjessa	14
4.1	Lapsen minäkokemus ja kehokokemus	16
4.2	Sosiaaliset kokemukset	17
4.3	Materiaalokokemukset lapsen arjessa	18
5	Perheen ja ympäristön merkitys puheen kehityksessä	19
6	Liikuntaleikki oppimisen välineenä	21
6.1	Liikuntaleikkejä arjen sanoittamiseen	22
6.2	Lapsen osallisuus	26
6.3	Vanhempien ohjaus	26
6.4	Moniammatillisuus perheen tukena	27
6.5	Oppiminen työvälineenä	28
7	Pohdinta	29

Liitteet

Liite 1. Sanallisia liikuntaleikkejä varhaisleikki-ikäisille lapsille

1 Johdanto

Lapselle luontainen tapa tutustua ympäristöön ja toisiin ihmisiin on liikkuminen. Lapsilla tulee olla oikeus saada liikkua monipuolisesti omaa mielikuvitustaan käyttäen ja siten kokemuksia saaden. Lapsen tietoisuus omasta kehosta ja sen hallinnasta luo pohjaa terveelle itsetunnolle. Liikkuessaan lapsi ajattelee, kokee iloa, ilmaisee tunteitaan ja oppii uutta. Lapselle tulisi tarjota tilanteita, jossa lapsi innostuu kokeilemaan ja olemaan aktiivinen. Saadessaan tietoa ympäristöstään se kehittää se lapsen ongelmanratkaisua. Lapsi voi turvallisesti leikin avulla opetella säätelemään omaa toimintaansa ja tunteiden ilmaisua. Uuden oppiminen nopeutuu, kun lapsi saa käyttää monia aisteja oppimiseen. Tämän vuoksi leikki on niin merkittävä tekijä lapsen oppimisessa. (Ahola, S - Vähäkangas, V. 2012: 7; Zimmer, R. 2001: 41.)

Tässä työssä toiminnan tukena on psykomotoriikan suuntaus, joka määrittellään kokonaisvaltaiseksi ja lapsilähtöiseksi liikuntakasvatukseksi. Psykomotorisessa tukemisessa on mahdollista käyttää erilaisia välineitä jotka esimerkiksi kehittävät havaintokykyä. Välineiden moninaisuuden avulla on mahdollista rikastaa lasten liikuntakokemuksia. Psykomotoriikassa kuitenkin tärkeintä ei ole välineen oikea käyttö vaan se, miten lapsi itse oppii toimimaan välineen kanssa. Lapsen oma kokemus on tärkeä. (Zimmer 2011: 16-18, 20.)

WHO on luokitellut kansainvälisen ja yhtenäisen viitekehyksen toiminnallisen terveyden kuvaamiseksi. ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) kuvaa toimintakykyä, toimintarajoitteita ja terveyttä. ICF -kaavio toimintakyvyn ja terveyden yksiportaisessa luokituksessa on ruumiin ja kehon toiminnot, ruumiin rakenteet, suoritukset ja osallistuminen sekä ympäristötekijät nostettu erillisiksi kokonaisuuksiksi. Häiriön esiintyminen missä tahansa ihmisen toiminnan osa-alueella vaikuttaa muihin toimintoihin. (ICF Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Stakes, 2004) ICF luokituksessa suoritukset ja osallistuminen osiossa olevat kommunikointi, henkilöiden välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet sekä oppiminen ja tiedon soveltaminen ovat osa-alueita joihin kielen kehityksen viive vaikuttaa (Simeonson. 2013; Stakes, 2004.)

Työn tavoitteena on tukea lapsiperheitä heidän arjessaan sekä lisätä vanhempien tietoa siitä miten tukea lapsen puheen kehittymistä. Työyksiköstäni nousi tarve luoda kirjallinen ohje sanallisista leikeistä vanhemmille mukaan annettavaksi, koska annamme paljon suullista ohjausta perheille. Mukaan annetut lyhyet, selkeät ja konkreettiset kirjalliset ohjeet helpottavat perheiden arjessa. Kehittämistehtävän tarkoituksena oli perehtyä lapsen iänmukaiseen kehitykseen 1-3 -vuotiailla myös puheenkehityksen viiveisyyden näkökulmasta. Kielihäiriöisten lasten puheen kehityksen tueksi tarvitaan näköhavaintoja, kuten kuvia, eleitä, tukiviittomia sekä toiminnallisia menetelmiä, kuten laulua ja liikuntaleikkejä.

2 Kehittämistyön tavoitteet ja lähtökohdat

Olisi tärkeä tunnistaa jo varhaisessa iässä lapset, joiden kielenkehitys ei etene iänmukaisesti. Varhainen puuttuminen kielenkehityksen häiriöön mahdollistaa parhaan hoidon. Heti viiveen näkyessä aloitettu kielenkehityksen tukeminen on tärkeää, koska kieli on oleellinen osa sosiaalista kanssakäymistä ja tiedonhankintaa. Kielihäiriöisten lasten puheen kehityksen tueksi tarvitaan kuvia, eleitä, tukiviittomia sekä toiminnallisia menetelmiä, kuten laulua ja liikuntaleikkejä. (Isotalo, L. 2009: 2114 - 2116)

Lapsen tapaan olla vuorovaikutuksessa olisi tärkeä kiinnittää huomiota lapsen kielenkehitystä arvioitaessa. Puheenkehityksen viiveessä huomioitavaa on tarkistaa myös kuulo. Jos puolitoistavuotiaan lapsen kuulo on normaali, hän ottaa kontaktia ja ymmärtää kehotuksia, kuten 'ota pallo', voidaan ensimmäisiä sanoja jäädä odottamaan kahteen ikävuoteen asti. (Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004: 144 -145.)

Tarkoituksena oli tehdä ohjelehtinen vanhemmille helposti kotona toteutettavista sanallisista liikuntaleikeistä, jotka samalla kehittävät kieltä ja puhetta. Tavoitteena oli samalla tukea kommunikoinnin kuntoutusta lapsen arjessa. Toisto jokapäiväisessä arjessa kuntouttaa lasta parhaiten. Ohjelehtisen aineiston suunnittelussa on pyritty huomiimaan kohderyhmä ja kunnioittaa sitä.

3 Lapsen iänmukainen kehitys 1-3 -vuotiailla

Lapsen leikki-iällä tarkoitetaan yleisesti ikävuosia 1-6. Leikki-ikä jaetaan varhaiseen ja myöhäiseen leikki-ikään ja kyseisen jakson katsotaan päättyvän kouluikään. Varhaisella leikki-iällä tarkoitetaan ikävuosia 1-3. Tässä iässä lapsi oppii tulevaisuutensa kannalta monia tärkeitä taitoja, mutta yksilölliset erot tulee hyväksyä. Taaperoikäisillä tarkoitetaan yleensä varhaisleikki-ikäisiä lapsia. Tässä kehittämistehtävässä leikki-iällä tarkoitetaan 1-3-vuotiasta lasta. (Pöysti, T - Turunen, A. 2013: 6.)

Lapsen kehitys on muuttuva ja muovautuva vuorovaikutusprosessi, johon vaikuttavat lapsen, hänen ympäristönsä ja toimintaansa liittyvät tekijät. Se, miten lapsi pystyy käsittelemään ja käyttämään hyväkseen ympäristöstään ja omasta kehostaan saamaansa informaatiota, vaikuttaa mm. hänen kykyynsä saavuttaa ja säilyttää tilanteeseen sopiva vireystila, suhteuttaa omaa toimintaansa ympäristön haasteisiin, säädellä liikkeitään ja oppia uusia taitoja. Tahtomisen harjoittelu tulee selvästi esille varhaisessa leikki-iässä (taaperoiässä). Kehityksen ja oppimisen vaikeudet/ongelmat ovat usein pitkäkestoisia ja uhkaavat lapsen kokonaiskehitystä. Kielenkehityksen, motoriikan, hahmotuksen ja tarkkaavaisuuden ongelmat tuovat herkästi mukanaan käyttäytymisen ja tunne-elämän vaikeuksia varsinkin, jos tuen tarvetta ei tunnisteta. Varhaisella tuella voidaan vaikuttaa myönteisesti kehitykseen ja ennaltaehkäistä vaikeuksien kasaantumista. Psykomotorisessa tukemisessa tulisi aina ottaa huomioon myös vanhempien ja mahdollisten sisarussten roolit. Perheen väliset suhteet vaikuttavat lapsen minäkäsitykseen, kehonkuvaan ja liikuntakäyttäytymiseen. (Lyytinen, P. 2003: 63-64; Svartsjö, R – Hellsten, E. 2005: 21-22; Zimmer, R. 2011: 156)

Lapsi on normaalissa varhaiskehityksessä kiinnostunut aistikokemuksia tarjoavista leikeistä. Lapsella on voimakas tarve saada sellaisia aistikokemuksia, joihin hän voi reagoida motorisesti. Lapsi käyttää aikansa tutkivaan leikkiin hakien kokemuksia oman kehon tuottamista tunto-, asento- ja liikeaisteista sekä ympäristön tuottamia näkö- ja kuuloaistimuksia. Sensomotorisen leikin ja sitä kautta sensomotorisen kehityksen merkitys havaintotoimintojen ja kognitiivisten toimintojen kehittymiselle on merkittävä. Sensomotorisella kehityksellä tarkoitetaan sitä, että lapsi tulee leikin ja liikkumisen avulla tietoiseksi omasta kehostaan ja ympäristöstään. Se on kehon toimintojen ja ai-

vojen aistihavaintojen yhteispelejä. Lyytisen (2003) mukaan viimeaikaisissa tutkimuksissa on ollut viitteitä sensomotorisen kehityksen yhteydestä myös kielenkehitykseen. On huomattu, että ääntelyn kehityksessä ikätasoisesti tai sitä nopeammin edenneet lapset noudattivat samaa kehityskulkua myös kokonais- ja hienomotoriikan alueilla. (Lyytinen ym. 2000: 18).

Puhekieli ei ole pelkästään äänteiden tuottamista vaan moniulotteinen kommunikaation prosessi, johon osallistuu koko ihminen kaikkine erilaisine ilmaisukeinoineen. Aistitiedon käsittelyn toimiessa luodaan perusta lapsen fyysisten, kognitiivisten ja motoristen taitojen kehittymiselle. Nämä yhdessä vaikuttavat lapsen leikkitaitojen kehittymiseen. Leikin yhteydessä tapahtuva toimintojen toistaminen vahvistaa edelleen kehittyvän aistitiedon käsittelyä. Tämä puolestaan mahdollistaa suoriutumisen vaativammista toiminnoista ja leikkihaasteista, mikä taas puolestaan kehittää aistitiedon käsittelyä edelleen. (Ahola, S. - Vähäkangas, V. 2012: 18; Lyytinen, P. 2003: 63-65).

3.1 Kognitiivinen kehitys

Kognitiiviseen eli tiedonkäsittelyyn liittyvällä toiminnalla tarkoitetaan tiedon vastaanottamiseen, käsittelyyn ja varastointiin liittyvää kehitystä. Tiedon vastaanotolla tarkoitetaan havaintoja ja tarkkaavaisuutta, tiedon käsittelyllä ajattelua ja kielenkäyttöä sekä tiedon varastoinnilla muistin toimintaa ja oppimista. Kognitiivisia taitoja tarvitaan siis pystyäksemme käsittelemään ympärillämme olevaa informaatiota. Lapsen kasvaessa kognitiivinen toiminta monipuolistuu hänen kyetessä käsittelemään yhä vaativampia kokonaisuuksia. Kokemuksen kautta lapselle alkaa muodostua käsitys muun muassa asioiden ja esineiden pysyvyydestä, symbolifunktiosta sekä syy-seuraussuhteista. Lapsen kognitiivista oppimista ja kehitystä voidaan tukea liikunnan avulla. Lapsi suuntaa havaintojaan aktiivisesti ja alkaa jäsennellä niitä (sisäiset mallit). Samalla lapsi rakentaa maailmaansa ja alkaa muunnella toimintaansa vanhojen toimintamallien kautta rakentaen uusia toimintamalleja (skeemat). Nämä skeemat muokkautuvat ja muuntuvat oppimisen kautta sekä kulloisenkin tarpeen mukaisesti. (Kärkkäinen, K. - Väisänen, R. 2012: 6; Neuropsykologit. 2007; Kyrö-Ämmälä, O. - Määttä, K. 2011: 29-30)

Kehityspsykologi Piaget' on korostanut sitä, että välittömillä ulkoisilla havainnoilla ja lapsen omalla tavalla toimia on keskeinen merkitys kasvavan lapsen tavassa oppia ymmärtämään ja käsittämään maailmaa. Sensomotoriset kokemukset ovat hänen mukaansa tärkeä edellytys oppimiselle. Lapsi siis oppii ensin arjessa ja leikkiessä itse kokemansa, tekemänsä ja näkemänsä perusteella. Piaget' jakaa leikin kolmeen kategoriaan; harjoitteluleikkiin, symbolileikkiin ja sääntöleikkiin. Harjoitteluleikin lapsi aloittaa esikielellisessä vaiheessa. Symbolifunktion syntyminen ja kuvitteluleikit alkavat varhaisessa leikki-iässä. Symbolileikki on harjoitteluleikin kehittyneempi muoto. Kehitysviive tai -häiriö voi tehdä lapsen havaintokokemuksista vääristyneitä tai huonommin jäsenyneitä, jolloin oppiminen on työläämpää. Älyllinen päättely tapahtuu kielen varassa. (Eve, R. – Savolainen, H-K. 2013: 17-18; Neuropsykologit. 2007; Zimmer, R. 2011: 168.)

Lapsi suuntaa havaintojaan aktiivisesti ja alkaa jäsenellä niitä (sisäiset mallit). Samalla lapsi rakentaa maailmaansa ja alkaa muunnella toimintaansa vanhojen toimintamallien kautta rakentaen uusia toimintamalleja (skeemat). Nämä skeemat muokkautuvat ja muuntuvat oppimisen kautta ja kulloisenkin tarpeen mukaisesti. Toiminnallinen oppimisen malli on vaihtoehtoinen menetelmä, jonka avulla lapselle annetaan mahdollisuus löytää itselle ominaisin tapa oppia. Kielen kehittäminen leikinomaisesti on toiminnallinen oppimismalli ja lapsen kannalta mielekästä. (Masalin, R. 2011: 11.)

3.2 Kielen kehitys

Jo vastasyntynyt lapsi pyrkii sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Ensin vauva ilmaisee itseään kokonaisvaltaisella ääntelyllä, kiljahduksilla ja itkulla. Pikkuhiljaa mukaan tulee kانونista jokeltelua (mama, gäägää jne. vokaali-konsonantti yhdistelmiä) ja vuoden iässä lapsi opettelee toistamaan aikuisten käyttämiä sanoja. Ilmaisun tukena lapsi käyttää paljon eleitä, ilmeitä ja osoittelemista. (Orava, T. 2013: 6)

Esikielelliseksi vaiheeksi kutsutaan yleensä lapsen ensimmäistä elinvuotta ja se luo pohjaa lapsen kielen oppimiselle. Vauvan kieltä kehittää ääntely ja jokeltelu. Lähempänä vuoden ikää lapsen kieli kehittyy äänneiden ja sanojen jäljittelyn kautta. Ilmaisua tukevat eleet ja ilmeet sekä sanaton viestintä. Puolen vuoden iässä lapsi hallitsee pal-

jon vokaaleja ja suomen kielessä esiintyvistä konsonanteista noin puolet. (Peltovuori, E - Raatikainen, I. 2012: 19-20.)

Kaikki puhaltaminen, imeminen ja kielen liikuttelu kehittävät suun motoriikkaa, joka vuorostaan taas auttaa kielellisessä kehityksessä. Aina ei riitä, että aikuinen mahdollistaa leikin välineet ja tilat. Varsinkin kielellisiä vaikeuksia omaavat lapset tarvitsevat huomattavasti aikuisen tukea ja apua, jotta heidän leikkiminen ja sitä kautta oppiminen onnistuu. Myös lasten leikkiä seuraamalla saattaa huomata, jos jollain lapsella epäillään olevan kielellisiä vaikeuksia tai esimerkiksi puheen tuottamisen kanssa viivästymää. Vaikeudet kielen kehityksessä, kuten auditiivisen tai visuaalisen hahmottamisen alueella voivat olla monen ongelman taustalla. Psykomotorisesta näkökulmasta havainnointi ja liikunta liittyvät kaikkeen toimintaan, joten lapsen tilannetta havainnoidaan kokonaisvaltaisesti ja huomioidaan oppiminen mahdollisimman monen aistikanavan kautta. (Orava, T. 2013: 16, 27; Zimmer, R. 2011. 2011: 169-170.)

Monesti lapset, joilla on kielellisiä vaikeuksia, ovat lyhytjänteisiä ja toistavat samoja asioita leikkiessään. Aikuisen tehtävä on ohjata leikkiä, esittää kysymyksiä ja mallintaa leikin teemoja ja toimintaideoita. Lapset kaipaavat omassa leikissään aikuisen rohkaisua ja kannustusta. Lapset, joilla on kielellisiä vaikeuksia, saattavat tarvita aikuisen apua, koska eivät tarkkaan tiedä, mistä leikissä on kyse. Lapsella voi olla vaikeuksia keksiä leikin etenemiseen vaikuttavia käänteitä tai useat säännöt hämmentävät lasta. ”Puhe on myös motorinen tapahtuma, sosiaalisen vaikuttamisen väline ja ääni-ilmiö” (Orava, T. 2013: 8, 16.)

Lapsen kiinnostuessa ympäröivästä maailmasta, seuraa hän toisten katseita ja osoittamisleitä. Lapsen viestintään osoittavat eleet tulevan n. 1-11/2 -vuotiaana. Vuoden iässä lapsen puheilmaisuu lisääntyy, vaikka lapsi käyttää myös esikielellisiä (ääntely, äänneet) taitoja. Lapsi käyttää tässä iässä paljon ei-kielellistä viestintää, kuten eleitä, ilmeitä, kehonasentoja ja tunneilmaisua. Noin 15 kk iässä ei-kielellinen viestintä vaimenee, kun tunnesanat ilmaantuvat käyttöön. Kuitenkin lapsen sanattomiin viesteihin pitää reagoida kehonkielen säilyttämiseksi. Kielen avulla lapsi pystyy ilmaisemaan itseään ja ajatuksiaan. Kielen tärkeys näkyy myös oppimisessa, jonka avulla hankitaan uutta tietoa, tutustutaan ympäristöön ja opitaan uutta. Kieli edistää myös sosiaalista vuorovaikutusta, toiminnan suunnittelemista ja ongelmien ratkaisemista. Kielellisten taitojen

ollessa vasta kehittymässä, lapsi saa tietoa aistien kautta, joiden avulla hän rakentaa mielikuvia. Myöhempi kielitaito pohjautuu näihin mielikuviin. (Alijoki, E. 1998: 12; Lyytinen, P. 2003: 48; Reunanen, J. 2011: 21-23.)

Lapsi havainnoi ympäristöstään erilaisia kielellisiä vaihteluita; miten vanhemmat, sisarukset, leikkiverit ja sukulaiset sekä muut aikuiset käyttävät kieltä. Ympäristössä voi olla eri murteita, toisia kieliä ja erilaista puhekieltä. Halu olla vuorovaikutuksessa voimistaa lapsen kielellisen ilmaisun halua. Omaksuessaan kieltä, lapsi oppii äidinkielsä äänteet, sanaston ja sanojen taivutussäännöt. Kielen kehittyminen on kuitenkin hyvin yksilöllistä. (Lyytinen, P. 2003: 48; Reunanen, J. 2011: 22.)

Lapsen vastavuoroinen yhteys toisiin ihmisiin on psyykkisten toimintojen edellytys. Tämän vuoksi lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys lapsen kielikehitykseen. Lapsella tulisi olla mahdollisuuksia tehdä sosiaalisia vuorovaikutuksen aloitteita. Lapsella on halu rakentaa itse käsityksensä kielestä. Lapsen tarkkaavaisuus, assosiaatioiden muodostuminen ja muisti vaikuttavat yhdessä sosiaalisen vuorovaikutamisen ja kielen jäljittelyn kanssa kielen kehittymiseen. (Mäkinen, M. 2002: 24; Zimmer, R. 2011: 136-137.)

Lapsen sanavarasto kehittyy yksilöllisesti toisen ikävuoden aikana. Toiset lapset puhuvat usean sanan lauseita toisen ikävuoden loppuun mennessä ja toisten lasten sanavarasto sisältää vasta muutaman sanan. Lapsi kuitenkin ymmärtää puhetta enemmän kuin osaa sitä itse tuottaa. Ääntämisessä saattaa olla puutteita, mutta on ymmärrettävää. Lapsi saattaa puhua tässä vaiheessa myös 'omaa kieltä', mikä on ihan tavallista. (Reunanen, J. 2011: 22 -23.)

Noin yhden vuoden ikäisenä lapsi sanoo ensimmäisen sanansa ja sanavarasto laajenee nopeasti. Noin kaksivuotiaalla lapsella on ensimmäinen kyselykausi (mikä) ja kolmivuotiaalla toinen kyselykausi (miksi). Kolmivuotias osaa jo verbien taivutukset. Vuoden ikäisenä lapsi ymmärtää käsitteitä, nimeää esineitä sekä käyttää paljon substantiiveja. Kaksivuotias lapsi yhdistää sanoja yksinkertaisiksi lauseiksi, opettelee taivuttamaan monikkoja ja verbejä sekä osaa ilmaista omistuksellisuutta esimerkiksi, "minun auto". Kolmivuotiaana lapsi oppii yli kymmenen sanaa päivässä ja käyttää 3 - 5 sanan pituisia lauseita. Hän hallitsee lukumäärät yhdestä kolmeen sekä opettelee taivuttamaan verbi-

en aikamuotoja. Hän osaa käyttää käsky-, kysymys- ja kieltolauseita. Kielen kehittyminen antaa mahdollisuuden tiedon lisäämiseen puheen avulla. Mitä kysymykset varhaisleikki-iässä ovat tärkeitä ja syy-seuraussuhteiden tajuaminen alkaa miksi kaudesta kielen avulla. (Kataja, A – Saari, S. 2012: 12.)

3.2.1 Puhe, kieli ja kommunikaatio

Ennen puhumaan oppimista lapsen kielellisen kehityksen aikajaksosta käytetään nimitystä esikielellinen vaihe. Tämän jakson keskeiset alueet ovat lapsen tunneilmaisu ja katsekontakti, ääntelyn kehittyminen, jaettu tarkkaavuus, kommunikatiiviset eleet ja toiminnot sekä symbolinen leikki. Näitä on myös arvioitava, kun ollaan huolissaan lapsen kielen kehityksestä. Noin yhdeksän kuukauden ikäinen lapsi saattaa kääntää katseensa ja osoittaa mainittua esinettä. Lapsi alkaa tässä iässä käyttää kommunikatiivisia eleitä saadakseen omat tarpeensa selväksi muille. Kielen kehityksen tukeminen kannattaa aloittaa jo silloin, kun siitä ollaan huolissaan. (Adenius-Jokivuori, M. 2005: 194-197)

Puolitoistavuotiaalla lapsella on 10-60 (keskimäärin 10-30) merkityksellistä sanaa ja lapsi ymmärtää useampia sanoja kuin pystyy itse tuottamaan. Lapsi kykenee noudattamaan lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia. Puolitoistavuotiaalla on myös leikkitoimintoja, jotka ovat symbolisia. Kaksivuotias lapsi tuntee yli 250 merkityksellistä sanaa, joskin yksilölliset vaihtelut ovat suuria (0-600 sanaa). Lapsi osaa käyttää sanayhdistelmiä jotka taipuvat. (Lyytinen, P. 2003: 48-68; Reunanen, J. 2011: 22-23; Siiskonen, T. 2003: 126.)

Kaksi ja puolivuotias lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä eli n. 3000 sanaa vuodessa. Substantiivien ja verbien osuus puheessa on määrällisesti suurin. Vähitellen myös adjektiivit, pronominit ja partikkelit yleistyvät. Kaksi ja puolivuotias käyttää puheessaan taivutusmuotoja, kuten preesens- ja imperfektimuotoja, monikon tunnusta, genetiiviä sekä sisä- ja ulkopaikallissijoja. Tämänikäinen lapsi voi myös käyttää 'omatekoisia' muotoja ja taivutuksia. (Lyytinen, P. 2003: 48-68; Reunanen, J. 2011: 22-23; Siiskonen, T. 2003: 126.)

Kolmevuotiaan lapsen puhe on jo melkein kokonaan ymmärrettävää. Lapsi puhuu jo 4-5 sanan lauseita. Sanavarasto myös karttuu nopeasti tässä ikävaiheessa, jopa yli 3000

sanaa vuodessa. Lapsi osaa käyttää apunaan apuverbejä ja eri aikamuotoja sekä taituttaa verbejä eri persoonamuodoissa. Kolmivuotias ymmärtää jo kaksiosaisia ohjeita. Kolmevuotiaan lapsen puhe pitää sisällään myös käsky-, kiello- ja kysymyslauseita. Lapsi osaa ilmaista esineiden paikan ja sijainnin. Hän kuvailee ihmisiä ja ympäristöään adjektiivien avulla, vaikkakin adjektiivivalikoima on melko suppea. Lapsi harjoittelee siis suomen kielen kieliooppia. Lasta kiinnostavat myös sana- ja loruleikit. Kolmivuotias myös keskustelee mielellään ja kyselee paljon. (Lyytinen, P. 2003: 48-68; Reunanen, J. 2011: 22-23; Siiskonen, T. 2003: 126.)

3.2.2 Kielen kehityksen viive ja puheen kehityksen häiriö

Puheen alkuperäinen tehtävä on viestittäminen ja sen ymmärtäminen. Kielen avulla lapsi pystyy solmimaan suhteita aikuisiin ja toisiin lapsiin. Lapsi pystyy ilmaisemaan itseään ja viestittämään tarpeensa. Kieli ja puhe ovat siis perusta kommunikaatiolle sosiaalisessa ympäristössä. Viivästynyt puheen kehitys tarkoittaa lapsen normaalien kommunikaatiotaitojen hitaampaa kehitystä sekä vaikeuksia oppia kielen kehityksen välityksellä. Lapsilla, joilla on ongelmia kielellisessä kehityksessä, voi olla vaikeuksia myös muilla tasoilla. Kielellä on tärkeä merkitys itsesäätelyn kehittymisessä, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tunteiden käsittelyssä. Kielen kehityksen häiriö voi altistaa lapsen häiriökäyttäytymiselle. Kaikkien sensoristen järjestelmien häiriintymätön kehittyminen ja toiminta on tärkeää sanojen ymmärtämisen, puheen ja kielen kehitykselle. Arkiset toiminnot ovat lapselle hyvä tilaisuus puhua sekä laajentaa ja eriyttää sanavarastoaan ja puhetaitojaan. (Asikainen, M. 2004: 2209; Zimmer, R. 2001: 63-68; Reunanen, J. 2011: 24-25.)

Yleisin lapsuudessa esiintyvä kehityshäiriö ovat kielenkehityksen häiriöt. Niitä esiintyy 3-7% lapsista. Nämä ovat selvästi (4-10 kertaa) yleisempiä pojilla kuin tytöillä. Vaikeasteisia ongelmia on 0,5 (-3) %. Puheen ja kielen tuottamista säätelevien hermorojen poikkeavuus johtavat puheen ja kielen kehityshäiriöihin. Dysfasiasta puhutaan, kun lapsen kokonaiskehitys on ikätasoista, mutta hänellä on merkittävä puheilmaisun tai puheen ymmärtämisen vaikeus. Kielen kehityksen viiveestä voidaan puhua, kun kyseessä on vähintään kolmevuotias, puhetta huonosti ymmärtävä, puhumaton, normaali-kuloinen lapsi, jonka vaikeudet eivät johdu selvästä hermostollisesta (neurologisesta) sairaudesta, puhe-elinten rakenteellisesta poikkeavuudesta tai kehitysvammaisuudesta.

Kehityksellisen häiriön aiheuttama kielenkehityksen viiveeseen voi liittyä myös kasvu- ympäristön vaikutus. Diagnoosin määrittää Suomessa aina lääkäri (lastenneurologinen tai foniatriinen yksikkö), lapsen ollessa 3-5-vuotias. (Isotalo, L. 2009: 2114; Vilkmán, E: 1; Huttunen, M. – Jalanko, H. 2012; Reunanen, J. 2011: 24-25.)

Viivästyessä lapsen puhe muistuttaa pienempien lasten puhetta. Poikkeavassa kielenkehityksessä puhe ei vastaa pienempien lasten puhetta, eikä ylipäätään minkään ikäryhmän puhetta. Peräti puolella myöhään oppineista lapsista kielen kehitys jatkuu hitaana. Selviä vaikeuksia heillä on kielen tuottamisessa ja/tai ymmärtämisessä sekä vuorovaikutustaidoissa. Lapsen vaikeudet tulisi havaita ajoissa, jotta ongelmiin päästäisiin vaikuttamaan mahdollisimman nopeasti. (Orava, T. 2013: 11; Reunanen, J. 2011: 24)

Puheen kehitystä seurataan neuvolassa jo varhain. Noin 20%:lla lapsista puheen kehitys viivästyy. Usein hitaammin puheessaan kehittyneet lapset kuitenkin saavuttavat ikätasonsa noin neljään ikävuoteen mennessä. Hitaasta alusta huolimatta kielenkehitys jatkaa normaalia kehitystään. Suurin osa viivästyneestä puheen kehityksestä ei johdu puhemotoriikan puutteista vaan äidinkielen hallinnasta tai äidinkielen ja puhemotoriikan ongelmien eriasteisista yhdistelmistä. Jos lapsi ei noudata suullisia ohjeita kahteen ikävuoteen mennessä tai puhu viimeistään kolmivuotiaana, on aihetta epäillä viivästyntä puheen kehitystä. (Asikainen, M. 2004: 2213 -2215; Reunanen, J. 2011: 22-23.)

Lapsen ikä	Piirteitä, jotka antavat viitteitä seurantaan
1-vuotias ja nuorempi	Vastavuoroisuuden puute ympäristön kanssa ja vähäinen ääntely ja jokeltelu.
1,5-vuotias	Kommunikatiivisten eleiden, symbolisten toimintojen ja tuottavan puheen puuttuminen sekä ymmärtämisen vaikeudet. Edelliset erityisesti yhdistettynä suvussa esiintyviin kielellisiin vaikeuksiin ovat riskitekijöitä.
2-vuotias	Niukka sanavarasto (vain muutamia sanoja), ei sanojen yhdistelyä eikä tavuttamista. Ymmärtämisen vaikeudet.
3-vuotias	Niukka sanavarasto (tullisi hallita satoja sanoja eri sanaluokista), puhe epäselvää ja epäsujuvaa, ei taivuta sanoja, ymmärtämisen vaikeuksia.

Taulukko 1. Kielenkehityksen piirteitä, jotka antavat viitteitä seurantaan (Siiskonen, T. ym. 2003. 127).

3.2.3 Kieli ja liikkuminen

Lapsen keksiessä ja kehitellessä leikkiä muiden kanssa, antaa se aiheen liikkumiselle ja puhumiselle, ja leikkitalanteista tulee näin kielellisiä. Leikki on monitasoista kielellistä toimintaa. On tärkeää, että leikki on lähtöisin lapsen elämysalueelta ja kokemusperästä. Kielihäiriöisten lasten puheen kehityksen tueksi tarvitaan näköhavaintoja, kuten kuvia, eleitä, tukiviittomia sekä toiminnallisia menetelmiä, kuten laulua ja liikuntaleikkejä. Puhe- ja hahmotushäiriöisille lapsille koko kehon ja liikunnan avulla tapahtuva kielen tutustuminen on tarpeellista. Liikunnan avulla voi opettaa peruskäsitteitä, kuten eteenpäin, taaksepäin, sivulle, hitaasti ja nopeasti ym. Liikunta auttaa lasta käsitteiden konkretisoimisessa. Parhaimmillaan liikunta on kielen oppimisen väline ja kieli ajattelun väline. (Pulli, E. 2001: 110 -116; Isotalo, L. 2009: 2114)

Kielen eri osa-alueisiin tutustuminen liikuntaleikin avulla tapahtuu muiden kanssa vuorovaikutuksessa ja konkreettisesti. Myös tavutuksen yhteydessä liikkeellä on merkitystä. Liike luo pohjaa rytmin avulla tavu- sana- ja lorurytmin oppimiselle. Liikunta-

aiheisten lorujen kautta kielen opettelemisesta tulee toiminnallista ja liikunnallista leikkiä, joka parhaimmillaan motivoi toistamaan opeteltavia asioita. Loru auttaa kielen muotoon tutustumisessa, mutta voi myös olla sisällöltään opeteltavaa asiaa tukeva. Liikunnan ja kielen oppimisen välistä yhteyttä voidaan perustella kolmella tavalla: liikuntatilanteissa käytettävät käsitteet laajentavat sanavarastoa, liike opetusmenetelmänä (tavutus kehorytmin avulla), kielellisten käsitteiden oppiminen liikuntaleikin avulla (esim. alkuäänteet - suu, puu, kuu, luu). (Pulli, E. 2001: 110 -116; Isotalo, L. 2009: 2114)

3.3 Fyysismotorinen kehitys

Lapsen fyysismotorinen kehitys koostuu fyysisestä kasvusta sekä motorisesta kehityksestä. Perimä ja elinympäristö säätelevät fyysistä kasvua. Motorinen kehitys tarkoittaa lapsen liikkeiden kehittymistä. Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsen motorinen kehitys ja sen myötä itsenäistyminen on suhteellisen nopeaa. Refleksit suojaavat vauvaa silloin, kun aivot ovat vielä kehittymättömät eikä lapsi kykene tahdonalaisiin liikkeisiin. Liikkeen hallinta etenee päästä jalkoihin (kefadokaudaalinen kehityssuunta) ja vartalon keskiviivalta reunoille (proksimodistaalinen kehityssuunta). Kehitys etenee kokonaisvaltaisuudesta eriytyneisyyteen. (Paavilainen, E. 2012: 6; Zimmer, R. 2001: 56-61)

Taaperoikäinen lapsi on jo pystyasennossa ja kävelee (n. 11-18kk), jolloin lapsen liikumasäde laajenee. Tässä iässä lapsi parantaa juoksemis- ja kävelytaitoaan ja muokkaa sekä oppii uusia taitoja. Suotuinen kehitys vahvistaa lapsen minäkuvaa ja itsetuntoa. Myös kosketuskontaktit ovat tärkeitä oman kehon hahmottamisessa auttamalla luomaan mielikuvan omasta ruumiista. Samalla tunne kehon hallinnasta vahvistuu, kun lapsi yhdistää aisti- ja liiketoiminnot toisiinsa. (Paavilainen, E. 2012: 6; Zimmer, R. 2001: 56-61)

4 Leikki lapsen arjessa

Lapsen luonnollinen tapa ilmaista itseään on leikkiminen. Leikki kehittää lapsen kieltä, luovaa ajattelua, ongelmanratkaisukykyä ja kykyä erottaa ulkoinen todellisuus leikin todellisuudesta. Leikkiminen kehittää myös sosioemotionaalisia taitoja, empatiakyvyn kehittymistä ja omien tunteiden säätelyä. 'Lapsi ei leiki oppiakseen vaan oppii leikkiesseen.' (Reunanen, J. 2011: 23.). Nissisen mukaan lapsi havaitsee voidakseen liikkua ja liikkuu voidakseen havaita.' (Nissinen, A. 2005: 76.) Leikin määrittämiseksi ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa. Leikki voidaan myös nähdä aikuisen ohjaamana oppimisen toimintana (Pöysti, T – Turunen, A. 2013: 8.)

Leikillä on tärkeä tehtävä lapsen kehityksen tukena olemalla toimintaa, jossa lapsi voi käyttää kaikkia olemassa olevia voimavarojaan. Voimia käyttäessään lapsi samalla kehittää niitä ja löytää uusia. Leikissä lapsi käyttää kaikkia aistejaan, hän kuulee ja tuntee viestin. Leikissä ei ole selkeää päämäärää eikä siinä pyritä lopputulokseen. Lapsi yhdistelee leikkiin mielikuvitusta, eikä leiki ainoastaan havainnoimaansa todellisuutta, jolloin leikin ei tarvitse olla todellisuuden mukaista. Leikki on lapselle tapa elää, toimia ja harjoitella oppimiaan taitoja. Lapsi saa leikin avulla tyydytettyä myös psyykkisiä tarpeitaan. Leikkiessään lapsi valitsee itse kiinnostuksensa, esittää kokemuksiaan symbolisesti ja vapautuu ulkoisista säännöistä luoden itse omia. Leikkiessä lapsi myös keksii esineille uusia käyttötarkoituksia ja on aktiivinen. Leikki tuottaa lapselle iloa. Leikkiessään lapsi nauttii nimenomaan itse leikistä, koska leikki on spontaania ja vapaaehtoista. Taaperoikäisen lapsen vallitsevina toimivat leikit ovat toiminta- ja esineleikit. (Eve, R. – Savolainen, H-K 2013: 14; Kataja, A. - Saari, S. 2012: 15; Lyytinen, P. – Lautamo, T. 2003: 199 -204; Nissinen, A. 2005: 93-97.)

Koska suurin osa kommunikaatiosta on sanatonta, lasten on tärkeää saada kokemuksia erilaisilta oppimisympäristöistä. Psykomotorinen harjaannuttaminen tukee lapsen toimintakykyä edistämällä lasta itsenäiseen toimintaan. Tavoitteena on edistää ja tukea liikunnallisten elämysten avulla koko persoonallisuuden kehittymistä. Tärkeää on lapsen oman tuottamisen kunnioittaminen. On eri asia asettaa rajat toiminnalle kuin rajoittaa luovuutta ja lapsen omaa tunnetyöskentelyä leikin avulla. (Pihlaja, P. 2005: 228; Reunanen, A. 2005: 77; Sallinen, Stolzmann-Frankenhauser 2011: 16)

Lapset muovaavat leikkiä omiin tarkoituksiinsa. Leikki saattaa vaikuttaa sattumanvaraiselta, mutta se pohjautuu lapsen omaan mielikuvitukseen tai hänen senhetkiseen elämäntilanteeseen. Leikin kautta lapsi käsittelee kokemiaan ja näkemiään asioita. Symbolisen leikin kautta lapset saavat itselleen uusia mahdollisuuksia ongelmiansa hallintaan tai mahdollisuuden kokeilla uusia käyttäytymismalleja. Psykomotoriikassa leikki tukee lasta auttamaan itse itseään. Liikunnan avulla lapsi pystyy ilmaisemaan itseään ja liittymään sosiaalisiin tilanteisiin toisten lasten kanssa. Leikeissä lapset ilmaisevat itseään sekä kehon avulla että sanallisesti. Liike lähtee kehosta. Lapsi tarvitsee tuntemuksia kehostaan, liikkeistään ja niihin liittyviä käsitteitä tutkiakseen omaa oppimistaan. Liike liittyy uudet tiedot ja kokemukset yhteiseksi mielikuvaksi hermoverkkoihimme. Leikkinessä lapsi voi tuoda esille myös tiedostamattaan asioita ja mahdollisia ristiriitoja. Leikki voi auttaa lasta avautumaan kokemuksistaan. Psykomotorisessa mallissa käytetään yleisesti tunnettuja sääntöleikkejä muokaten toteutustapaa palvelemaan kuntoutuksellisia tavoitteita. Lapsen kanssa leikkiessä, tulee asettua hänen kanssaan samalle tasolle ja antaa lapselle aikaa vastata viestiin. Lapsen tulee antaa mahdollisuus onnistua siinä tehtävässä, jonka aikuinen on leikissä hänelle varannut. (Kataja, A. - Saari, S. 2012: 15; Karvonen, P. 2009: 85; Nissinen, A. 2005: 93 -95; Pulli, E. 2001: 42; Zimmer, R.2011: 57-59, 73-84.)

Pedagogisen tarkoituksen mukaisesti suunnitelluissa liikuntaleikeissä ei unohdeta lasten omaa halua ja tarvetta leikkiä. On tärkeää, että liikuntaleikit myös pysyisivät mahdollisimman leikinomaisina huomioimalla lasten tavoitteet ja ajankohtaiset tarpeet. Psykomotoriset harjoitteet ovat liikunta- ja aistikokemuksia, joiden avulla lapsi kehittää omaa persoonaansa. Lapsella tulisi olla mahdollisuus toteuttaa omia mielenkiinnonkohteitaan ja saada uusia kokemuksia sekä itsestään että ympäristöstään. Liikunnassa on tärkeää odottaa, kunnes lapsi on itse valmis osallistumaan. (Nissinen, A. (toim.) 2005: 61 -62, 81 -86.)

Yksivuotiaan maailma on se mitä tapahtuu tässä ja nyt. Toisen ikävuoden alussa lapsi koettaa saada selville, mitä voisi esineille tehdä hypistelemällä, puristelemalla ja pudottelelemalla esineitä nähdäkseen tapahtuman seurauksen. Kolmivuotias seuraa ja matkii muita ihmisiä. Lapset nauttivat myös kirjojen lukemisesta ja laululeikeistä. (Kataja, A. - Saari, S. 2012: 23-24.)

Lapsilla, joilla on kielen kehityksen vaikeutta, on vaikeuksia tehdä leikkialoitteita ja saada niille toisten lasten hyväksyntä. Heidän leikkiään luonnehtivat esineiden runsas käsittely ja lyhyet leikkijaksot. Sosiaaliin leikkeihin osallistuminen kielihäiriöisillä lapsilla on myös vähäisempää. Leikkiin päästyään toiset lapset voivat tulkita heidän aloitteitaan väärin ja näin lasten sosiaaliset kokemukset voivat jäädä ikätovereita vähäisemmiksi. Kehitykseltään viiveiset lapset suosivat leikeissään selkeitä pelivälineitä. (Lyytinen, P. – Lautamo, T. 2003: 204 -205.)

Pelin tai leikin onnistumiseksi, lapsi joutuu kommunikoimaan toisten lasten kanssa. Lapsen sosiaalisia taitoja sekä niiden kehittymistä voi seurata havainnoimalla lapsen leikkiä. Kielellisiä vaikeuksia omaavat lapset ovat leikkiessään usein lyhytjänteisiä ja toistavat samoja asioita leikissään. Kielellisiä vaikeuksia omaavat lapset tarvitsevat aikuisen tukea leikkimisen onnistumiseksi. Liikunnan avulla tuetaan myös sosiaalisten taitojen ja ongelmaratkaisukyvyyn oppimista. Uuden oppiminen nopeutuu, kun lapsi saa käyttää monia aisteja oppimiseen. Sen tähden leikki on niin merkittävä tekijä lapsen oppimisessa. (Orava, T. 2013: 15-16.)

4.1 Lapsen minäkokemus ja kekokokemus

Lapset oppivat oman kehonsa toiminnan myötä itsenäisyyttä ja riippumattomuutta aikuisista. Kehokokemus liittyy oman kehon tuntemiseen ja kokemiseen. Kehon avulla voidaan myös ilmaista tunteita ja tarpeita. Symbolileikit tukevat lapsen minän kehittymistä oman vaikuttamisen kokemuksen kautta. Omilla kekokemuksilla on iso merkitys itsetunnon kehittämisessä. Fyysiset aktiviteetit antavat positiivisia kokemuksia ja mahdollisuuksia ilmaista tunteita opettaen samalla sosiaalisia taitoja. Ne tukevat lapsen persoonallisuuden ja terveen itsetunnon kasvua. (Nissinen, A. 2005: 82-86; Zimmer, R. 57-59, 73-84; Sallinen, Stolzmann-Frankenhauser. 2011: 10 -12)

Psykomotoriikan näkökulmasta lapselle luodaan tilanteita, jotka innostavat lasta kokeilemaan ja keksimään eli lapsi tutkii ympäristöään omaehtoisesti. Lapsen toimintaa ohjaa sisäinen motivaatio ja oma kiinnostus. Liikkumalla havainnoiden lapsi saa tietoa kehostaan sekä sosiaalisesta ja materiaalisesta ympäristöstä. Liikkumisen avulla tuetaan lapsen tietoisuutta kehon rakenteesta ja tunteista, jotka liittyvät kokemuksiin

omasta kehosta. Kehonkuva koostuu havainnoista, asenteista, kokemuksista, käsityksistä ja toiveista. Kehonkuvan kehittyminen on jatkuva prosessi, johon voi vaikuttaa varhaisella vuorovaikutuksella, hoidolla ja kosketuksella. Psykomotoriikassa lasta kannustetaan itsenäiseen toimintaan eli itseohjautuvuuteen. Psykomotorisen harjoitteen tarkoituksena on luoda lapselle positiivinen minäkokemus. (Nissinen, A. 2005: 76 -77; Zimmer, R. 2001. 40)

4.2 Sosiaaliset kokemukset

Lapsen sosiaaliin kokemuksiin vaikuttaa erotilanteet ja niissä käyttäytyminen, kontaktin ottaminen toisiin aikuisiin ja lapsiin, ryhmään sopeutuminen, sääntöjen noudattaminen ja ristiriitatilanteiden ratkaisu sosiaalisessa ympäristössä. Lapsen elämä on monin tavoin kosketuksissa muihin ihmisiin. Kuulumme tiettyyn sosiaaliseen kehykseen; perhe, suku, naapurit, ystävät ja päiväkotiyhteisö. Vastavuoroisuus ja tunne-elämän kehittyminen mahdollistuvat vain suhteessa toisiin ihmisiin. Pienen lapsen vuorovaikutustaitojen kehittämisessä kielellä ja puheella on ratkaiseva merkitys. Vuorovaikutuksen sosiaaliin perustaitoihin kuuluvat aloitteen tekeminen, kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen. Pienen lapsen kanssa vuorovaikutuksessa ollessa aikuinen yleensä tekee aloitteet ja suuntaa tarkkaavuuden haluttuun kohteeseen. Äidin kielen lisäksi vanhemmat opettavat lapsilleen miten kieltä käytetään eli miten puhutaan kotona, kaupassa, puistossa, lapsille tai aikuisille. Vanhemmilla on suuri rooli siinä, minkälaisiin vuorovaikutustilanteisiin lasta viedään. Pieni lapsi tarvitsee vuorovaikutusmalleja. Kielelliset vaikeudet voivat aiheuttaa sen, että lapsi ei pysty toimimaan vuorovaikutustilanteissa oikein, vaikka tietäisikin miten toimia. Lapsen sosiaalisen minäkuvan myönteistä kehitystä voidaan tukea perheessä monin tavoin. Sosiaaliin leikkeihin osallistuminen kielihäiriöisillä lapsilla on vähäisempää. Leikkiin päästyään toiset lapset voivat tulkita heidän aloitteitaan väärin ja näin lasten sosiaaliset kokemukset voivat jäädä ikätovereita vähäisemmiksi. (Alijoki, E. 1998: 13 -15; Aro, T - Adenius-Jokivuori, M. 2003: 260-261; Lyytinen, P – Lautamo, T. 2003: 204-205.)

Äidinkielen lisäksi vanhemmat opettavat lapsilleen miten kieltä käytetään eli miten puhutaan kotona, kaupassa, puistossa, lapsille tai aikuisille. Vanhemmilla on suuri rooli siinä, minkälaisiin vuorovaikutustilanteisiin lasta viedään. Pieni lapsi tarvitsee vuoro-vaikutusmalleja. Kielelliset vaikeudet voivat aiheuttaa sen, että lapsi ei pysty

toimimaan vuorovaikutustilanteissa oikein, vaikka tietäisikin miten toimia. Lapsen sosiaalisen minäkuvan myönteistä kehitystä voidaan tukea perheessä monin tavoin. Sosiaaliin leikkeihin osallistuminen kielihäiriöisillä lapsilla on vähäisempää. Leikkiin päästyään toiset lapset voivat tulkita heidän aloitteitaan väärin ja näin lasten sosiaaliset kokemukset voivat jäädä ikätovereita vähäisemmiksi. (Alijoki, E. 1998: 13 -15; Aro, T - Adenius-Jokivuori, M. 2003: 260-261; Lyytinen, P – Lautamo, T. 2003: 204-205.)

4.3 Materiaalokokemukset lapsen arjessa

Lapsi saa ympäristöstään ja erilaisista välineistä materiaalokokemuksia. Esimerkiksi tunnustelun avulla materiaalokokemus tuottaa aistikokemuksia lapselle. Ympäristöstä saatujen aistimusten käyttöönottoaminen on yksi edellytys oppimiselle ja tietoiselle toimimiselle. Kehollisuuden ja tilan sisäistäviä käsitteitä ovat lähellä ja kaukana, vasemmalla ja oikealla, ylhäällä ja alhaalla, kohti ja poispäin, tässä ja tuolla sekä ahtaus ja laajuus. (Kivi, T - Meriö, H. 2008: 8, 12; Paavilainen, E. 2012: 17.)

Tila muuttuu olosuhteiden kokemuksen kautta – on tilan ja kokijan välinen vuorovaikutus. Tila koetaan erilaisena eri tilanteissa ja eri vuorokauden aikoina. Liikkuminen vaikeutuu, kun näköhavainto menettää hallitsevan asemansa. Lapset saavat kokemuksia materiaalista, kun vanhempi koskee lasta esimerkiksi pallolla, huivilla tai höyhenellä. (Kivi, T - Meriö, H. 2008: 8, 12; Paavilainen, E. 2012: 17; Zimmer, R. 2011. 21)

5 Perheen ja ympäristön merkitys puheen kehityksessä

Perhe on lapsen primääri elinympäristö, jossa hän oppii ensimmäiset käyttäytymismallit sekä rakentaa minäkuvaansa. Vanhempien ja lapsen välinen suhde voi korvaamattomasti tukea tai myös estää lapsen kehitystä. Lapsen kehitysviive saattaa aiheuttaa perheessä huolta ja aiheuttaa vanhempien ylisuojelevuutta. Tämä puolestaan rajoittaa lapsen itsenäisyyden kehittymistä. Siksi on tärkeää tukea vanhempia, jotta heidän olisi helpompi hyväksyä lapsensa kehitysviive. Lapsen tapa suhtautua ympäristöönsä, on yhteydessä siihen, miten herkästi lapsen vuorovaikutusaloitteisiin vastataan. Aikuisen tulisi myötäillä omalla toiminnallaan ja puheellaan lapsen aloittamaa toimintaa. Toiminnan ja puheen yhdistäminen auttaa lasta kielen ymmärtämisessä. Psykomotoriikassa liikuntatilanteiden tulisi antaa sekä vanhemmille että lapselle mahdollisuus intensiiviseen vuoropuheluun ja lapsen omatoimisuuden tukemiseen. Vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta voidaan syventää yhteisen tekemisen kautta. Yhteisen tekemisen avulla vanhemmat näkevät kuinka lapsi leikkii muiden kanssa, kuinka hän oppii luottamaan omaan liikkumiseensa myös uusissa tilanteissa ja kuinka leikkiessä lapsen toimintatila laajenee. (Lyytinen, P. 2003: 66; Zimmer, R. 2001: 156 -157.)

Fyysinen ympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen suoraan sekä välillisesti muokkaamalla lapsen käsitystä maailmasta. Kulttuuri taas välittyy yhteiskunnasta ja vaikuttaa lapsen käytökseen opettamalla noudattamaan yhteisönsä sääntöjä ja tapoja, arvoja sekä asenteita. Sosiaalinen ympäristö muokkaa lapsen kasvua siten, että hän omaksuu perheeltään paljon tietoja, arvoja, asenteita sekä käyttäytymismalleja. Lapsi myös tutustuu erilaisiin ihmisiin, joista hän ottaa helposti mallia. Lapsen leikkiminen vaatii hänen läheisiltään myös hiukan vaivaa. Vanhempien olisi hyvä osallistua omalla panoksellaan leikkiin. (Kataja, A. - Saari, S. 2012: 16; Reinikainen, A. 2013: 10.)

Vanhemmat voivat tukea lapsen kielen kehitystä puhumalla lapselle, leikkimällä ja pelaamalla pelejä lapsen kanssa, lukemalla kirjoja ja satuja lapselle, loruttelemalla, keskustelemalla arjen tilanteissa (tekemisen sanoittaminen) ja vastaamalla lapsen kysymyksiin. Kielellistä kehitystä tukeva vuorovaikutuksellinen piirre on puhuminen lapselle alusta alkaen. Yhteisissä toimintahetkissä aikuinen tukee omalla käyttäytymisellään lapsen kehitystä. Vanhemman aktiivinen osallistuminen leikkiin innostaa lasta lisää.

Jaettu tarkkaavaisuus on lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta, jossa molempien mielenkiinto ja huomio on kohdistunut samaan kohteeseen. Vuorovaikutus on tällöin vastavuoroista. Vastaamalla lapsen esittämiin kysymyksiin vanhemmat välittävät oman kiinnostuneisuutensa lasta kohtaan. (Lyytinen, P. 2003: 66; Reunanen, J. 2011: 25-26; Siiskonen, T. 2003: 66-67.) Jaettu tarkkaavuus tarkoittaa lapsen kykyä ohjata ja seurata toisen tarkkaavaisuuden kohdistumista ja kykyä jakaa 'tietoisesti' sama huomion kohde. (Siiskonen, T. 2003: 38 -39.)

Aikuisen tehtävänä leikissä ja oppimisessa on olla innostaja, mahdollistaja ja mallintaja. Lapselle tulee selittää uusia asioita ja varmistaa, että lapsi ymmärtää asioita. Aikuisen on hyvä kuvailla tekemisiään, toimintaa ja asioita. Siitä ei ole haittaa, vaikka samoja asioita toistetaan ja kerrataan monia kertoja. Oikeastaan toistot ja kertaamiset tukevat lapsen muistia. (Orava, T. 2013: 13.)

6 Liikuntaleikki oppimisen välineenä

Psykomotorisesti suunnatun liikunnan tavoitteet ovat fyysismotorisia, psyykkisiä, sosiaalisia ja kognitiivisia. Psykomotorisen tukemisen lähtökohtana on lapsikeskeinen toiminta. Liikunta ja leikki tukevat lapsen minäkuvan kehittymistä. Lapsen kanssa työskennellessä autetaan lasta itsetunnon ja omanarvon tunteen kautta työstämään itse omia vaikeuksiaan. Psykomotoriikan avulla tuetaan lasta luomaan positiivinen minäkäsitys ja omanarvon tunne. Lapsi ilmaisee itseään liikunnan ja liikkumisen avulla. Lapset voivat kokeilla erilaisia välineitä sekä peuhata ja leikkiä toisten lasten kanssa. Välineiden avulla annetaan lapselle mahdollisuuksia mielikuvituksen käyttöön ja luovuuteen. Tärkeää on myös huomioida lapsen toimintojen yksilölliset tarpeet ja niiden merkitys. Lapsen häiriökäyttäytymisen merkitystä pitäisi myös miettiä ja nähdä se lapsen ilmaisuna kokemista ongelmista. Suotuisa ympäristö oppimiseen on sellainen, jossa lapsella on kiinteät ja turvalliset ihmissuhteet sekä lämmin ilmapiiri. Psykomotorisesta näkökulmasta vanhemmat voivat tukea lastensa toimintaa. Leikkiin kytketty harjoite kun on vaikutteiltaan voimakkain. Psykomotorisesta näkökulmasta voidaan antaa erityistukea lapsille, joilla on kehitysviivästymää. (Koljonen, M. 2013; Nissinen, A. (toim) 2005: 73 -101; Reunanen, J. 2011: 26; Zimmer, R. 2001: 40 -42, 165; Zimmer, R 2011: 167)

Sana- ja loruleikkien liittäminen liikuntaleikkiin helpottaa leikin oppimista. Pedagoginen näkökulma on leikin kautta oppiminen, jolloin lapsi voi säilyttää oppimisen ilon ja innostuksen. Oppiminen on multisensorista eli moniaistista toimintaa. Havainto eli havaintomotorinen reaktio muodostuu eri aistien yhdistymisen kautta. (Karvonen, P. 2009: 56; Paavilainen, E. 2012: 7.)

Liikuntaleikkiin voidaan yhdistää sanallinen ohjaus liiketekijöillä, joita ovat suunta, tila, aika, voima ja taso sekä suhde. Suunnalla ilmaistaan liikerataa; eteen, taakse, sivulle, ylös- ja alaspäin, edestakaisin, suoraan, kaartuen ja kiemurrellen. Tila on alue, jossa liikkuminen tapahtuu; suuri, pieni, oma tai jaettu. Ajalla viitataan liikesuorituksen nopeuteen tai hitauteen. Voima kuvastaa liikkeeseen käytetyn voiman määrää. Tasolla kuvataan suoritettujen liikkeen korkeutta; alataso (päin-, selin-, ja kyljellämakuu, ryöminen, konttaus), keskitaso (polven ja rinnan välisellä korkeudella tehtävät liikkeet) ja

ylätaso (päkiöillä olo, käsien liikkeet rinnan yläpuolella). Suhteella kuvataan suhdetta muihin ihmisiin; yksin, kaksin, pienryhmässä, suurryhmässä, vierekkäin, vastakkain, peräkkäin, piirissä, jonossa, parijonossa tai rivissä. Suhteella kuvataan myös yhteyttä muihin ihmisiin; katse, kosketus, tarttuminen, taputtaminen, tukeminen, kantaminen, lähestyminen ja loitontuminen sekä suhdetta tilaan tai välineisiin; päällä - alla, lähellä - kaukana, edessä - takana, vieressä - sivulla, etupuolella - takapuolella, sisällä - ulkona, sisäpuolella- ulkopuolella tai välissä - keskellä. Piilos- ja piilottamisleikit (piilosilla), komento-sanaleikit (kapteeni käskee), laululeikit sekä arvausleikit (pantomiimi, missä on?) auttavat kielen kehittämisessä. (Lamponen, P - Pulli, E. 2001: 7, 12; Nissinen, A. 2005: 102-105; Pulli, E. 2001: 39-40.)

Kaikkeen liikkumiseen vaikuttaa oman kehon tunnistaminen ja sen hallinta. Kehonhallinnan harjoitukset aloitetaan kehon osien etsimisellä ja nimeämisellä. Kehosta voidaan tehdä erilaisia muotoja yksin tai yhdessä toisten kanssa. Kehon puoliskojen hahmottaminen ja keskiviivan ylittäminen ovat yhteydessä luku- ja kirjoitustaitoihin. Auditivisessa hahmottamisessa on kyse sanallisten ohjeiden käsittelystä, liikkeen rytmin hahmottamisesta ja sen tuottaman äänen kuuntelemisesta ja toistamisesta. Liittämällä äänet (tavut ja sanat) liikkeeseen voidaan tukea puheen oppimista. (Rintala, P. 2005: 132, 139-140.)

Lapsi oppii liikunnan avulla oman itsensä tuntemisen lisäksi suuntia, etäisyyksiä, käsitteitä, rajoja, sijaintia, kokoja, määriä, muotoja ja värejä. Liikunnan avulla tuetaan myös sosiaalisten taitojen ja ongelmaratkaisukyvyyn oppimista. Lapsen toimiessa ja havainnoidessa, hän pyrkii monipuolistamaan jo opittujen taitojen käyttöä. Uuden oppiminen nopeutuu, kun lapsi saa käyttää monia aisteja oppimiseen. Liikuntaleikit tuottavat lapselle iloa ja hauskuutta, ja ne rentouttavat. (Orava, T. 2013: 16; Rintala, P. 2005: 132, 139 -140.)

6.1 Liikuntaleikkejä arjen sanoittamiseen

Vanhempien kannattaa puhua lapselle alusta alkaen, leikkiä ja pelata vuorovaikutuksessa yhdessä, kannustaa ja rohkaista lasta puhumaan, lukea kirjoja, loruja ja keskustella lapsen kanssa vuorovaikutuksessa, katsella kuvakirjoja yhdessä lapsen kanssa sekä vastata lapsen kysymyksiin. Anna lapselle aikaa vastata ja käytä pienem-

mälle lapselle lyhyitä ja yksinkertaisia lauseita. Vuorotteluleikit, ota-anna –leikki, kurkisteluleikit ja laulut ovat sellaisia, joista pienemmät lapset innostuvat. Isomman lapsen kanssa voit nimetä esineitä, tunteita ja tapahtumia. Anna lapselle myös mahdollisuus leikkiä ikäistensä lasten kanssa. Turvallinen ilmapiiri, opittu päivärytmi ja tutut säännöt tukevat lapsen kehitystä. Leikin avulla edistetään lapsen kommunikatiivista pätevyyttä siten, että lapsi joutuu liikkeessään erilaisiin tilanteisiin, joissa tarvitaan kommunikatiivisia toimintoja. Ohessa koottuja sanallisia liikunnallisia leikkejä, joita vanhemmat voivat yhdessä lapsen kanssa leikkiä. (Reunanen, J. 2011: 25-26.)

Pyykkipoikajahti

Kehittää: kielellistä pätevyyttä, käsite- ja sanavarastoa, ei-kielellisiä sosiaalisia valmiuksia, tuntoaistia, kehotietoisuutta

Lapsi asettuu vastakkain vanhemman kanssa. Lapsi kiinnittää pyykkipoikia aikuisen vaatteisiin, jonka silmät on suljettuina. Kaikkien pyykkipoikien kiinnittämisen jälkeen, silmät suljettuina olevan vanhemman tulee löytää kaikki pyykkipojat samalla kuvailen missä ne ovat. Sama tehdään myös toisin päin, jolloin lapsen täytyy miettiä, missä päin kehoa pyykkipojat ovat (lapsella riittää ilmaisu käsi, myöhemmin tarkemmin oikea vai vasen).

Alta, päältä ja ympäri

Kehittää ja tukee kielen kehitystä, käsite- ja sanavarastoa, tuntoaistia, kehotietoisuutta, tasapainoaistia ja vastavuoroisuutta.

Aikuinen kertoo ja näyttää miten lapsen pitää kulkea, jos sanana on esimerkiksi alta.

Aikuinen ja lapsi voivat vuorotellen asettua asentoihin, joissa toisen täytyy kulkea joko alta, päältä tai kiertää toinen ympäri. Aikuinen antaa sanallisesti ohjeita mallintamisen tukena.

Temppurata

Tukee kielen kehitystä, sanoittamista ja sanallisten ohjeiden antamista ja kuuntelemista sekä tasapainoa ja kehotietoisuutta.

Perheen pienimmät saavat mukavaa liikuntaa kun heille rakentaa itse erilaisia temppuratoja! Temppurata voi olla sisällä tai kesällä ulkonakin. Temppurataan voi tehdä erilaisia ylitys- ja alituspaikkoja ja siihen voi keksiä erilaisia tehtäviä, esimerkiksi kävelyä tiettyä viivaa pitkin, hyppyjä, kinkkausta, kuperkeikkoja, konttausta, ryömimistä, pallon heittoa koriin ym. (sanoittaminen, sanallisten ohjeiden anto). (Karvonen, P. 2002. s. 77.)

Kehoharjoituksia

Kehittää ja tukee kielen kehitystä, sanoittamista, nimeämistä ja kehotuntemuksia sekä pallonkäsittelyä, vastavuoroisuutta ja molempien kehonpuolten käyttöä.

Aikuinen sivelee, koputtelee tai taputtelee lasta sanoen samalla kehonosan nimen (samanaikainen kehonosan näyttäminen ja nimeäminen). Sivelyn voi tehdä myös harjalla, kankaalla, pallolla ym. (kehotuntemukset)

Vieritetään palloa lapsen kanssa. Samalla voidaan miettiä mihin kohtaan pallo osui (jalka, polvi, jalkaterä ym.) Taitojen kasvaessa voidaan myös heitellä palloa. Voidaan myös heittää tai vierittää palloa haarojen ali. Harjoitellaan pallonkäsittelyä, kehonosien sanallistamista, vastavuoroisuutta ja molempien kehonpuolten käyttöä. (Karvonen, P. 2002. s. 87-88.)

Seistään yhdessä lapsen kanssa käsistä pitäen tai itseksensä vuoronperään varpailla tai kantapäillä. Voidaan tehdä myös kyykkyyntä ylös - harjoitteluna. Vatsallaan voidaan keinua eteen - taakse käsien ollessa vartalon jatkeena tai ojennetaan vuoron perään oikeaa ja vasenta kättä tai jalkaa. Kehittävät tasapainoa ja oman kehon hallintaa sekä kehonosien sanallistamista. (Karvonen, P. 2002: 89-96.)

Kontaktileikkejä lapsen kanssa kahden

Tukee vuorovaikutuksen ja kielen kehittymistä, katsekontaktia, osallisuutta, sanoittamista ja sanavaraston kehittymistä.

Istu lattialla lapsi sylissä. Loruttele ja toimi samalla sanojen mukaan: hyppyttä lasta polviesi päällä, nosta kainaloista pystyyn ja lopuksi kaadu lapsen kanssa maahan.

”Kiinan keisari ratsastaa,
ratsunsa pystyyn kavahtaa.
Maahan keisari kupsahtaa,
mistä Kiina nyt uuden saa?”

Hyppyttä lasta polvella katsekontaktissa ja loruttele samalla. Lennätä lopuksi lapsi syliin.

”Körö, körö kirkkoon,
papin rouvan penkkiin,
ruskealla ruunalla,
valkealla varsalla,
liinaharja Liinulla,
kultasella kulkusella.
Sieltä mennään pappilaan,
-pappi Allin nappaa!”

Leiki lapsen kanssa piilosilla oloa. Mikä riemu, kun piilosta jälleen kohdataan. Riemun ilmaisu voit tukea halaamalla.

Leiki lapsen kanssa matkustusta: lapsi seisoo aikuisen jalkojen päällä ja aikuinen pitää hänestä kiinni. Lapsi antaa ohjeita ’kujettajalleen’, miten ja mihin mennään.

Leiki lapsen kanssa yhdessä eläinhahmoilla tai –korteilla. Anna lapsen valita ensin eläin, jonka ääntä yhdessä matkitte. Tämän jälkeen leikkiä voidaan leikkiä yhdessä arvuuttelun, mitä eläintä kumpikin esittää.

(mukaillen kansanloruja ja –leikkejä.)

Kapteeni käskee -leikkiä voidaan myös tehdä kehon-osien mukaan (kädet ylös, missä vatsa, missä pää) tai asentoleikkinä (kyykkyyn, ylös, haara-asentoon). Kapteeni ohjaa sanallisesti leikkiä, ja lapsi/ aikuinen tekee, jos annetussa ohjeessa on sanottu kapteeni käskee. Jos toinen toteuttaa tehtävän siitä huolimatta, vaihdetaan kapteenia.

6.2 Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuus tarkoittaa sitä, että lapsi on mukana ja tulee kuulluksi häntä itseään koskeissa asioissa hänen jokapäiväisessä arjen elämässään sekä leikeissään. Lapsi voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä omilla tavoilla ja hänen ehdoillaan. Lapsella on myös mahdollisuus olla osallistumatta. Lapsen tulee siis itsekkin osallistua lopullisen päätöksen tekemiseen osallistumisestaan. Osallisuus on tässä ja nyt tapahtuvaa. Osallisuus on vuorovaikutusta ja tunne siitä, että kuuluu joukkoon. Osallisuus on mahdollisuutta vaikuttaa. Yhdessä koettu ilo antaa mahdollisuuden osallisuuteen. Osallisuuden mahdollistaa kuuleminen ja kuunteleminen. Tämän mahdollistaa osapuolien yhteinen kieli. Tähän liittyy läheisesti se, että lapsi saa riittävän tuen omien mielipiteidensä ilmaisemiseen. (Dudley, T - Ivanoff, J - Uusi-Simola, D. 2011: 3-6; Paavilainen, E. 2012: 10; Siira, T. 2010: 11-12; Unicef. Zimmer, R. 2011: 126-127; 4V-hanke 2011.)

Osallisuus vaatii aikaa. Lapset ovat myös yhdenvertaisina toimijoina osallisuudessa. Lapsi saa kokemuksen siitä, että hän on hyväksytty yhteisön jäsen. Tämän vuoksi osallisuus liitetään myös sosiaalisuuteen. Lapsi on osallinen myös vertaisryhmään. Osallisuus on yhteisöllisyyttä, jossa jokaisella on oikeus saada äänensä kuuluviin. Lapsen oikeus osallisuuteen on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä ja se on kirjattu YK:n lasten oikeuksien sopimukseen. (Dudley, T - Ivanoff, J - Uusi-Simola, D. 2011: 3-6; Paavilainen, E. 2012: 10; Siira, T. 2010: 11-12; Unicef. Verkkodokumentti; 4V-hanke 2011.)

6.3 Vanhempien ohjaus

Vanhemmat oppivat tukemaan lapsensa kehitystä normaalissa arjessa, kun vanhempia ohjataan alusta alkaen kokonaisvaltaisesti hoitamaan lasta. Ohjaaminen tukee myös

vanhemmuutta ja tukee myös sitä, että he ovat tarpeellisia ja osaavat toimia oikein lapsensa kanssa. Vanhemman voidessa hyvin lapsikin voi hyvin. Kun vanhemmat osallistetaan varhain vanhemmat saavat luottamuksen tunteen siitä, että juuri he pystyvät kaikista parhaiten edistämään lastensa kehitystä. Tällä tuetaan myös vanhempien luottamusta vanhemmuuteen. (Ahola, S - Vähäkangas, V. 2012: 27-28).

Tehokkainta on antaa ohjausta mahdollisimman monella eri tavalla. Ihmiset muistavat ohjaustilanteesta 75 prosenttia siitä, mitä näkevät ja vain 10 prosenttia siitä, mitä kuulevat. Kirjallisten ohjeiden antaminen tukee ohjauksen tehokkuutta. Tiedon jakamisella vain tiedon vuoksi ei ole merkitystä perheelle. Haluttaessa vaikuttaa perheen toimintaa, tulee ohjaus kytkeä vanhempien merkitysmaailmaan ja arkeen. Tällä tavalla saadaan ohjeet integroitua lapsen ja perheen jokapäiväiseen elämään. Riittävällä ohjauksella vanhemmat oppivat auttamaan ja tukemaan lastaan tarkoituksenmukaisesti. Lapsen saama hyöty on suurin silloin, mitä enemmän vanhemmilla on tietoa lapsen kehityksestä ja sitä edistäväistä toiminnoista. (Ahola, S - Vähäkangas, V. 2012. 34).

Ohjaajan ominaisuuksiin kuuluvat esimerkiksi turvallisuus, luotettavuus, rehellisyys, empaattisuus, oikeudenmukaisuus, luovuus, pitkäjänteisyys, sekä pysyminen perustehävässä. Ohjaajan tulisi myös innostaa ja kannustaa, olla huumorintajuinen, tasavertainen ja aito ihminen. Ohjaajan tehtävänä on myös havainnoida ja tukea ohjattavaa. (Uuttu, S. 2013: 19; Zimmer, R. 2011: 145-146.)

6.4 Moniammatillisuus perheen tukena

Yleisesti moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhdessä työskentelyä, jossa osaaminen ja tieto jaetaan. Tärkeintä yhteistyössä on se, kuinka tiedot ja osaamiset voidaan koota yhteen mahdollisimman kokonaisvaltaisen käsityksen saavuttamiseksi asiakkaasta. Tämän aikaansaamiseksi tarvitaan tietoista pyrkimistä tiedon ja eri näkökulmien yhteen saattamisesta. Moniammatillisessa yhteistyössä on huomioitava keitä työryhmään kuuluu, mitä he tekevät sekä miten he työskentelevät yhdessä. Yhteistyön onnistumisessa on kyse organisoinnista ja töiden jakamisesta. Asiantuntijoiden on kyettävä vuoropuheluun, jossa oma näkemys tuodaan yhteisesti arvioitavaksi. Moniammatillisessa yhteistyössä korostuu asiakaslähtöisyys,

tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen, vuorovaikutteinen yhteistyö, rajojen ylitykset ja verkostojen huomioiminen. (Kontio, M. 2010: 8-12.)

Tiedon ja erilaisten näkökulmien kokoamisen tavoitteena on tuottaa yhteinen merkitys, jonka merkitys on suurempi kuin yhden yksittäisen asiantuntijan panos. Hyvässä moniammatillisessa ryhmässä on riittävästi osaamista ja tarpeellista asiantuntijatietaa, jota voidaan jakaa ryhmän sisällä. Jatkuva vuorovaikutus ja tarkoituksenmukainen toiminta, joka huomioi toimintaa ohjaavat arvot ja tavoitteet on hyvää moniammatillista yhteistyötä. Asiantuntijakeskeisyys vaihtuu vuoropuheluksi. Osana asiakkaan polkua voi rakentua moniammatillista tiimi- ja ryhmätyötä. Tämän avulla kootaan yhteen jo olemassa olevaa tietoa asiakkaasta, luodaan yhteinen tavoite ja tuetaan asiakasta polun kriittisissä vaiheissa. (Kontio, M. 2010: 8-12.)

Interaktio on sanakirjan mukaan vuorovaikutusta, kanssakäymistä ja keskustelua. Interaktiota voidaan ajatella myös kahden tai useamman tekijän yhteisvaikutuksena.

6.5 Oppiminen työvälineenä

Oppiminen on suhteellisen pysyvä käyttäytymisen muutos, minkä tietty kokemus on saanut lapsessa aikaan. Oppiminen on prosessi, jossa tietoa luodaan kokemuksesta. Oppimisessa voidaan käyttää oman kehon tiedostamista sekä aistien, kehon ja mielen välisen kommunikaation vahvistamista. Oppiminen voi olla myös toiminnallisesti kiinnostavaa ja hauskaa. Muiden keinojen (liike, toiminnallisuus) käyttäminen oppimisen apuna tukee lapsen luontaista kapasiteettia uusien asioiden oppimiseen. Tärkeä osa kielihäiriöisen lapsen kehityksen tukemisessa ovat riittävän monipuolisten liikunnallisten kokemusten varmistaminen (motoriikan tukeminen). Oppiminen on parhaimmillaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa yhdistetään lapselle merkityksellinen asia uuteen. (Boström, K. 2013: 29; Karvonen, P. 2009: 56,85-88.)

Oppiminen on läsnä arjessamme ja opimme lähes päivittäin erilaisia taitoja ja tietoja, jotka ovat välttämättömiä muun muassa uusissa tilanteissa. Oppiminen jatkuu koko ihmisen elämän. Lapset ovat keskenään erilaisia oppijoita. Vuorovaikutuksen merkitys korostuu myös oppimisessa. (Seppänen, K - Vihanto, M. 2011: 6-7.)

7 Pohdinta

Kaikilla ihmisillä on tarve kommunikoida. Lapsi ilmaisee puheen avulla omat toiveensa ja tarpeensa. Kieli ja puhe ovat tärkeä viestikanava lapselle. Tämän vuoksi olisi tärkeää mahdollistaa lapselle viestiminen ja tukea kielen kehitystä jo varhaisvaiheessa. Vanhemmille annetaan työyksikössäni paljon suullista ohjausta. Haasteena on kuitenkin se, että tietoa ja suullisia ohjeita tulee usein paljon ja niiden muistaminen kotona voi olla hankalaa. Vanhemmat ovat kokeneet hyötyvänsä kirjallisista ohjeista, joihin voi palata tarpeen vaatiessa. Perheiden arjen jaksaminenkin saattaa ajoittain olla kuormittanutta, mikä vaikuttaa tiedon vastaanottamiskykyyn. Mukaan annetut lyhyet, selkeät ja konkreettiset kirjalliset ohjeet helpottavat perheitä arjessa.

Lapselle tulisi antaa mahdollisuus hankkia erilaisia liikekokemuksia itsenäisesti luomalla virikkeellinen ja monipuolinen ympäristö. Ohjaamalla perheitä olemaan aktiivisia ja aidosti läsnä lasten kanssa, tuetaan lapsen kokonaiskehitystä ja lapsen mahdollisuutta oppimiseen. Lapsen paras oppimisympäristö on jokapäiväinen arki, jossa toistolla tuetaan lapsen oppimista. Arjen toiminnot leikin avulla kuntouttavat lasta parhaiten.

Tehtyjen kirjallisten ohjeiden avulla pyritään helpottamaan sanallisten leikkien siirtymistä perheen arkeen. Samalla tuetaan vanhempien läsnäoloa ja vuorovaikutusta lapsen kanssa. Tämä on olennainen osa kokonaisvaltaista vaikutusta lapsen kasvussa ja kehityksessä. Monesti perheet ja/tai perusterveydenhuolto tunnistavat lapsen tuen tarpeen usein turhan myöhään. Tuen saamista hidastavat usein myös pitkät jonotusajat palveluihin ja/tai sopivien palvelujen puute. Avun viivästyminen puolellakin vuodella saattaa vaikeuttaa lapsen kehitystä. Liikunnallisten leikkien ja arjen sanoittamisen tukeminen päivittäisissä toiminnoissa jo lapsen varhaisvaiheista lähtien tukisi lapsen kehitystä ilman puheen kehityksen viivettäkin. Kokemukset ovat tehokkaimmillaan, kun lapsi saa olla itse aktiivinen.

Ohjelehtistä ei ole ehditty koekäyttää vanhemmilla, mutta samanlaisia ohjeita on annettu vanhemmille suullisesti. Työ on työelämälähtöinen, joten kirjallisia ohjeita voi työyhteisössäni käyttää hoitajat ja koko moniammatillinen tiimi. Toivon ohjeesta olevan hyötyä myös perusterveydenhuollossa ja päiväkodeissa.

Jatkossa kirjalliset ohjeet voisi tehdä myös 4-6-vuotiaille. Millä tavalla voisikaan liikku-
misen avulla oppimista hyödyntää eskareilla hyvien kouluvalmiuksien oppimisessa. Op-
pimisvaikeuksista kärsivät lapset ja nuoret hyötyisivät myös psykomotorisista liikunnal-
lisista harjoitteista. Tällaisia voisi hyödyntää koulujen oppitunneilla ja varsinkin liikunta-
tunneilla.

Lähteet

Ahola, S - Vähäkangas, V. 2012. Ensihymystä kuperkeikkaan. Vauvan ensimmäisen vuoden motorista kehitystä edistävä käsittelyohje. Opinnäytetyö Fysioterapian koulutusohjelma. Laurea ammattikorkeakoulu.

Alijoki, E.1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Kirjayhtymä Oy. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.

Aro,T – Adenius-Jokivuori, M. 2003. Sosiaaliset taidot ja itsetunto. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.), Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS –kustannus. 260-261.

Arvonen, S. 2007. Meidän perhe liikkuu. Dosenco -tuotteet. Saarijärven offset Oy. Jyväskylä: WSOY.

Asikainen, M. 2004. Miksi lapsen puhe ei suju? Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. 120(18):2209-16. Verkkodokumentti.

www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo94518.pdf Luettu 3.4.2013.

Boström, Kari. 2013. Yhteistoiminnallinen oppiminen oppivan organisaation tukena. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.

Dudley, T - Ivanoff, J. - Ussi-Simola, D. 2011. Under three's - under engaged? Päätötyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi. Helsingin Metropolian ammattikorkeakoulu.

Eve, R. – Savolainen, H-K. 2013. "Leikkiminen on hauskinda, kun on kaveri ja saa leikkiä rauhassa" Viisivuotiaiden lasten kokemuksia leikistä päiväkodissa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea ammattikorkeakoulu.

Harju, H. 2006. Kielitaito puhkeaa kukkaan. Kieltä rikastuttavia leikkejä 3-6-vuotiaille lapsille. Helsinki: Folkhälsan.

Herrala, Helinä – Karhola, Tytti – Sandström, Marita 2008. Psykofyysinen ihminen. Helsinki: WSOY.

Huttunen, M. - Jalanko, H. 2012. Puheen ja kielen häiriöt lapsella. Lääkärikirja Duodecim 19.11.2012. Verkkodokumentti. Tarkastettu 20.8.2013.
www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00413 Luettu 4.5.2013 ja 30.11.2013.

Isotalo, L. Hannus, S. Isoaho, P. Huvinen, S. Elonheimo, O. 2009. Lasten kielenkehityksen häiriöt -valtakunnallista ohjeistusta tarvitaan. Akateeminen terveyskeskus. Suomen lääkärilehti 64 (23). 2114-2116.

Juntunen, M-L. - Perkiö, S. - Simola-Isaksson, I. 2010. Musiikkia liikkuen. Musiikkiliikunnan käsikirja. Helsinki: WSOY Pro.

Jäppinen, A. Kääriäinen, M. 2010. 'Liike opettaa' - psykomotoriset harjoitteet perusopetuksessa. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Fysioterapian kolutusohjelma. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Karvonen, P. Lehtinen, T. 2009. YHDESSÄ leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa. Erilaisten oppijoiden liitto ry, Helsingin seudun oppijat ry. Gummerus. Jyväskylä.

Karvonen, P. 2002. Hyppää pois- lapsen motoriikan arviointi ja kehittäminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Karvonen, P. 2009. Tarinan kertojat, iloa ja leikkiä kieleen liikkumiseen ja laskemiseen. Erilaisten oppijoiden liitto, Keski-Suomen erilaiset oppijat ry. Jyväskylä: Gummerus.

Ketonen, R. Salmi, P., Tuovinen, S. 2004. Kielelliset vaikeudet ja vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa Ahonen, T. Siiskonen, T. Aro, T. (toim.) Sanat sekaisin? Juva: PS -kustannus.

Kataja, A. - Saari, S. 2012. Lapsen kehittyminen ja leikkien soveltaminen hoitotyössä 0-

6 -vuotiaille lapsipotilaille. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Laurea ammattikorkeakoulu.

Kierrätyskeskus, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Vantaan kaupunki. 2011. Kaikki mukaan! Lasten osallisuus päiväkodissa. 4V-hanke. Verkkodokumentti. Luettu 1.10.2013. www.4v.fi/files/4216/osallisuuskalvot_pk_pieni-pdf

Kivi, T. – Meriö, H. 2008. Mitä lapsi tänään osaa tehdä yhteistyössä – sen hän osaa huomenna tehdä yksin. Psykomotorisia harjoituksia päiväkodin arjen tilanteisiin. Kehittämistehtävä. Hyvinvointi ja toimintakyky. Psykomotoriikan erikoistumisopinnot. Helsingin Metropolia ammattikorkeakoulu.

Korhonen, T. 2004. Lapsen neuropsykologinen kehitys. Teoksessa Pihlaja, P. - Viitala, R. (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. s. 42-55.

Koljonen, Maija 2013. Psykomotorisen toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi. Luento 5.4.2013. Helsingin Metropolia.

Koljonen, M. 2005. s. Psykomotorisen harjaannuttamisen mahdollisuudet. Teoksessa Rintala, Pauli – Ahonen, Timo – Cantell, Marja – Nissinen, Anu (toim). 2005. Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. s. 81-86.

Kyrö-Ämmälä, O - Määttä, K. 2011. Towards a Practical Framework of the Remediation of Cognitive Skills at Primary Level. World Journal of Education 1 (1).

Kärkkäinen, K. - Väisänen, R. 2012. Liikuntakasvatusopas 3-6 -vuotiaiden lasten varhaiskasvatukseen. Opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Lamponen, P. Pulli, E. 2001. Vau, mitkä välineet -uusia leikkejä tutuilla liikuntavälineillä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Lyytinen, P. (2003). Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.), Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS -kustannus. 48 -68.

Masalin, R. 2011. Oppimisen tukeminen esiopetuksessa toiminnallisen oppimisvälineen avulla. Opinnäytetyö. Sosiaaliala. Laurea ammattikorkeakoulu.

Moser, T - Wenger, J. 2005 Psykomotorisen harjaannuttamisen mahdollisuudet. Teoksessa Rintala, Pauli – Ahonen, Timo – Cantell, Marja – Nissinen, Anu (toim). 2005. Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. s.61-62

Mäkinen, M. 2002. Puheen palat ja sanan salat esiopetuksessa. Fonologisen tietoisuuden yhteys alkavaan lukutaitoon. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto.

Neuropsykologit. HYKS Lasten ja nuorten sairauksien toimiala. 2007. Näönvarais-ten toimintojen kehityksellinen merkitys ja toiminnallinen järjestäytyminen. Ohjelehti-nen.

Orava, Tiia. 2013. Kieli rullalle - Kielellisen kehityksen tukeminen päiväkodin pienryhmätoiminnassa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea am-mattikorkeakoulu.

Paavilainen, E. 2012. Kokemuksia psykomotoriikkaryhmästä päiväkodissa. Pien-ryhmäkokeilu 5-vuotiaille lapsille. Sosiaalialan koulutusohjelma. Hämeen ammatti-korkeakoulu HAMK.

Peltovuori, E - Raatikainen, I. 2012. Sadutus aidon kohtaamisen välineenä varhaiskas-vatuksessa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea ammattikorkeakoulu.

Pietilä, M. 2005. Psykomotorisen harjaannuttamisen mahdollisuudet. Teoksessa Rinta-la, Pauli – Ahonen, Timo – Cantell, Marja – Nissinen, Anu (toim). 2005. Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. s. 93-97.

Pihlaja, P. 2005. Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet lapsuudessa. Teoksessa Pihlaja, P. - Viitala, R. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. s. 229.

Pulli, E. 2001. Opi liikkuen, liiku leikkien -liikuntaa esiopetukseen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Pöysti, T. – Turunen, A. 2013. Tulevaisuuden lastensairaala: Leikin käyttö leikki-ikäisen lapsen hoitotyössä. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Sairaanhoidaja AMK. Helsingin Metropolia ammattikorkeakoulu.

Reinikainen, A. 2013. Lastenleirien järjestäminen 7-12 -vuotiaille lapsille. Opinnäytetyö. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Centria ammattikorkeakoulu.

Reunanen, Jaana. 2011. Puheen kehityksen tukeminen - Opaslehtinen lasten vanhemmille. Hoitotyön koulutusohjelma. Terveystyön koulutusohjelma. Satukunnan ammattikorkeakoulu.

Rintala, Pauli – Huovinen, Terhi – Niemelä, Satu 2012: Soveltava liikunta. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 168.

Rintala, Pauli - Ahonen, Timo - Cantell, Marja - Nissinen, Anu (toim.). 2005. Liiku ja opi -liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. PS-kustannus. Opetus 2000. Keuruu: Otavan Kirjapaino. 47-127.

Sallinen, S.Stolzmann-Frankenhauser, J.Wiik, M. 2011. Ut med språket. Folkhälsan. Helsinki. <http://www.folkhalsan.fi/PageFiles/38532/Ut%20med%20spraket%20-%20webbpdf.pdf>. Luettu 15.5.2013.

Seppänen, K. - Vihanto, M. 2011. Wikit yhteistoiminnallisen oppimisen välineenä. Tapaustutkimus 6 -luokkalaisten sosiaalisen median luokkahuonekokeilusta. Kandidaatintutkielma. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Tampereen yliopisto.

Siiskonen, T - Aro, T - Ahonen, T - Ketonen, R (toim). 2003. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. WS Bookwell Oy. Juva: PS-kustannus. 22-47, 49-68, 69-70, 81-86, 126, 220-228

Siira, T. 2010. "Minkä takia muulla nauhalla ei voi tehdä?" Aikuisen sitoutuneisuus lapsen osallisuuden tukijana päiväkodissa. Opinnäytetyö. Terveystieteiden koulutusohjelma. Johtaminen perhetyössä tai perhehoitotyössä. Laurea ammattikorkeakoulu.

Simeonsson. 2006. <http://reghab.org/Dokument/FoU/ICF-CY-R-SIMEONSSON.pdf>, Artikkelitieteellinen julkaisu. Luettu 15.5.2013

Stakes 2004. ICF Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Ohjeita ja luokituksia 4. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201303252595> Luettu 1.10.2013.

Sosiaali ja Terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Oppaita 2004:14. Helsinki: Edita Prima Oy. 141-150.

Svartsjö, Raili - Hellsten, Erja. 2005. Lapsen varhaisen psyykkisen kehityksen erityispiirteet. Teoksessa Pihlaja, p. - Viitala, R. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. s. 21-22.

Taimi, S. - Saine, M. 2007. Satakunnan AUNE-hanke. Satakunnan sairaanhoitopiiri. Verkkodokumentti. www.satshp.fi/sataehp/aune/aune-hanke.php Luettu 13.5.2013.

THL. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Verkkodokumentti. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/osallisuus. Luettu 1.10.2013.

Unicef. Lasten oikeuksien sopimus. Verkkodokumentti. http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf Luettu 1.10.2013.

Uuttu, S. 2013. "Voidaanko tehdä sitä luovaa tanssia?" -Luovan tanssin mahdollisuudet päiväkodin keskeisenä menetelmänä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu.

Zimmer, R. 2011. Psykomotoriikan käsikirja -Teoriaa ja käytäntöä lasten psykomotoriseen tukemiseen. Keuruu: Vk-kustannus.

Zimmer, R. 2001. Liikuntakasvatuksen käsikirja. Didaktis-metodisia perusteita ja käytännön ideoita. 2. painos. Helsinki: LK-kirjat.

Viholainen, H. 2006. Suvussa esiintyvän lukemisvaikeusriskin yhteys motoriseen ja kielelliseen kehitykseen. Tallaako lapsi kielensä päälle? Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 282. Jyväskylän yliopisto.

Vilkman, Erkki. Puheen kehityksen häiriöt. Foniatria. Therapica Fennica. Verkkodokumentti. <http://therapicafennica.fi/Wiki/index.php?title=Foniatria> Luettu 3.4.2013.

Kirjallisuutta:

Harju, H.2006. Kielitaito puhkeaa kukkaan. Kieltä rikastuttavia leikkejä 3-6 -vuotiaille lapsille. Folkhälsan. Helsinki.

Karvonen, P. – Lehtinen, T. 2009. YHDESSÄ leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa. Erilaisten oppijoiden liitto ry. Helsingin seudun oppijat ry. Gummerus. Jyväskylä.

Ketonen, R. (toim.) 2003. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. PS-kustannus. Jyväskylä.

Lamponen, P. Pulli, E. 2001. Vau, mitkä välineet – uusia leikkejä tuuilla liikuntavälineillä. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Tekijä sh Anna Bäckroos

Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net

Sanallisia liikuntaleikkejä varhaisleikkikäisille lapsille

Lapsen luonnollinen tapa ilmaista itseään on leikkiminen. Leikki kehittää lapsen kieltä, luovaa ajattelua ja ongelmanratkaisukykyä. Lapsi oppii leikkiessään ja nauttii nimenomaan itse leikistä, koska leikki on spontaania ja vapaaehtoista. Taaperoikäisen lapsen leikkiä hallitsevat toiminta- ja esineleikit. Liikunnan avulla lapsi pystyy ilmaisemaan itseään ja liittymään sosiaalisiin tilanteisiin toisten lasten ja aikuisten kanssa. Uuden oppiminen nopeutuu, kun lapsi saa käyttää monia aisteja oppimiseen.

Puhukaa lapselle alusta alkaen, leikkikää, pelatkaa yhdessä vuorovai-
kutuksessa, kannustakaa ja rohkaiskaa lasta puhumaan. Lukekaa yhdessä kirjoja, loruja ja keskustelkaa lapsen kanssa. Turvallinen ilma-
piiri, opittu päivärytmi ja tutut säännöt tukevat lapsen kehitystä. Leikin
avulla voitte edistää lapsen kielen kehitystä niin, että lapsi joutuu liik-
kuessaan erilaisiin tilanteisiin, jossa tarvitaan kommunikaatiota.

KONTAKTILEIKKEJÄ LAPSEN KANSSA

(tukee vuorovaikutuksen ja kielen kehittymistä)

Istu lattialla lapsi sylissä. Loruttele ja toimi samalla sanojen mukaan: hyppyytä lasta polviesi päällä, nosta kainaloista pystyyn ja lopuksi kaadu lapsen kanssa maahan.

”Kiinan keisari ratsastaa,
ratsunsa pystyyn kavahtaa.
Maahan keisari kupsahtaa,
mistä Kiina nyt uuden saa?”

Istu lapsen kanssa lattialla kasvot vastatusten jalat harallaan ja vieritä palloa lapsen kanssa. Pysy lapsen kanssa katsekontaktissa pallottelun ajan. Samalla voidaan miettiä mihin kohtaan pallo osui (jalka, polvi, jalkaterä ym.) Taitojen kasvaessa voidaan myös heittää palloa. Voidaan myös vierittää tai heittää palloa haarojen ali. (tukee myös pallonkäsittelyä)

Leiki lapsen kanssa piilosilla oloa. Mikä riemu, kun piilosta jälleen kohdataan. Riemun ilmaisua voi tukea halaamalla.

SANALLISIA VUOROVAIKUTUSLEIKKEJÄ

Leiki lapsen kanssa matkustusta: lapsi seisoo aikuisen jalkojen päällä ja aikuinen pitää hänestä kiinni. Lapsi antaa ohjeita 'kuljettajalleen'; miten ja mihin mennään.

Leiki lapsen kanssa yhdessä eläinhahmoilla tai -korteilla. Anna lapsen valita ensin eläin, jonka ääntä yhdessä matkitte. Tämän jälkeen leikkiä voidaan leikkiä yhdessä arvuutellen, mitä eläintä kumpikin esittää.

Kapteeni käskee -leikkiä voidaan tehdä myös kehon-osien mukaan (kädet, pää, vatsa) tai asentoleikkinä (kyykkyy, ylös, haara-asentoon). Kapteeni ohjaa sanallisesti leikkiä, ja lapsi/aikuinen tekee, jos annetuksa ohjeessa on sanottu kapteeni käskee. Jos toinen toteuttaa tehtävän siitä huolimatta, vaihdetaan kapteenia.

ALTA, PÄÄLTÄ, YMPÄRI

(kehittää käsite- ja sanavarastoa sekä kehotietoisuutta)

Aikuinen kertoo ja näyttää ennen leikin alkua miten lapsen pitää kulkea, jos sanana on esim. alta.

Aikuinen ja lapsi voivat vuorotellen asettua asentoihin, joissa toisen täytyy kulkea joko alta, päältä tai kiertää toinen ympäri. Aikuinen antaa samalla sanallisesti ohjeita mallintamisen tukena.

PYYKKIPOIKAJAHTI

(Kehittää kielellisiä taitoja, käsite- ja sanavarastoa, ei-kielellisiä sosiaalisia valmiuksia, tuntoaistia ja kehotietoisuutta)

Lapsi asettuu vastakkain vanhemman kanssa. Lapsi kiinnittää pyykki-poikia aikuisen vaatteisiin, jonka silmät on suljettuina. Kaikkien pyykki-poikien kiinnittämisen jälkeen, silmät suljettuina olevan vanhemman tulee löytää kaikki pyykkipojat samalla kuvaillen missä ne ovat. Sama tehdään toisin päin, jolloin lapsen täytyy miettiä, missä päin kehoa pyykkipojat ovat (lapsella riittää ilmaisu käsi, myöhemmin tarkemmin oikea vai vasen).

KEHOHARJOITUKSIA

(tukee kehotuntemusta, kehonosien nimeämistä, vastavuoroisuutta ja kehonpuolten käyttöä, kehittää myös tasapainoa, tuntoaistia ja oman kehon hallintaa)

Aikuinen sivelee, koputtelee tai taputtelee lasta sanoen samalla kehonosien nimen. Sivelyn voi tehdä myös pehmeällä harjalla, pallolla tai huivilla.

Seistään yhdessä lapsen kanssa käsistä pitäen tai itsekseen vuoronperään varpailla tai kantapäillä. Voidaan tehdä myös kyykyyn - ylös - harjoitteluna. Vatsallaan voidaan keinua eteen - taakse käsien ollessa vartalon jatkeena tai ojennetaan vuoron perään vasenta tai oikeaa kättä tai jalkaa.

TEMPPURATA

(tukee kielen kehitystä, kehotuntemusta, vastavuoroisuutta, tasapainoa ja molempien kehonpuolten käyttöä)

Perheen pienimmät saavat mukavaa liikuntaa kun heille rakentaa itse erilaisia temppuratoja! Temppurata voi olla sisällä ja ulkonakin. Temppurataan voi tehdä erilaisia ylitys- ja alituspaikkoja ja siihen voi keksiä erilaisia tehtäviä; esimerkiksi kävelyä viivaa pitkin, hyppyjä, kinkkausta, kuperkeikkoja, konttausta, ryömimistä, pallon heittoa koriin ym.